

MISTERUL RĂULUI

Giorgio Agamben (n. 1942), important filozof italian contemporan, a urmat studii de drept la Roma, încheiate cu un doctorat despre gândirea politică a lui Simone Weil. În perioada studenției, printre prietenii săi s-au numărat personalități precum Elsa Morante, Alberto Moravia, Ingeborg Bachmann și Pier Paolo Pasolini. În filmul acestuia din urmă, *Prima Evanghelie – Matei* (1964), Agamben a interpretat rolul apostolului Filip. Mai târziu, între 1966 și 1968, a participat la seminarele despre Heraclit și Hegel ținute de Martin Heidegger, care a exercitat, alături de Walter Benjamin, o influență hotărâtoare asupra gândirii sale. Agamben a editat de altfel, între 1978 și 1986, edițiile italiene din scrierile lui Benjamin, descoperind cu această ocazie manuscrite ale sale considerate până atunci pierdute. A predat la mai multe universități europene și americane, iar actualmente predă la Institutul Universitar de Arhitectură din Veneția și la Collège International de Philosophie din Paris. Domeniile sale predilecte sunt estetica și filozofia politică, în care se înscriu majoritatea studiilor și eseurilor sale. Din scrierile sale, la Editura Humanitas au mai apărut volumele: *Prietenul și alte eseuri: Trei fulgerătoare incursiuni în universul unor concepte fundamentale* (2012), *Nuditatea* (2015), *Stanțe: Cuvântul și fantasma în cultura occidentală* (2015), *Deschisul: Omul și animalul* (2016).

GIORGIO AGAMBEN
MISTERUL
RĂULUI

BENEDICT XVI
ȘI SFÂRȘITUL VEACURILOR

Traducere din italiană
de Anamaria Gebăilă

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Russo
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Dionisie Pîrvuloiu
DTP: Florina Vasiliu, Veronica Dinu

Tipărit la Livco Design

Giorgio Agamben
Il mistero del male. Benedetto XVI e la fine dei tempi
© 2013 Giorgio Agamben
Originally published by Gius. Laterza & Figli, Roma-Bari
This book was negotiated through Agnese Incisa Agenzia
Letteraria, Torino

© HUMANITAS, 2023, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Agamben, Giorgio
Misterul răului: Benedict XVI și sfârșitul veacurilor/Giorgio Agamben;
trad. din italiană de Anamaria Gebăilă. – București: Humanitas, 2023
Conține bibliografie
ISBN 978-973-50-6206-4
I. Gebăilă, Anamaria (trad.)
2

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

CUPRINS

Cuvânt înainte.	7
I. MISTERUL BISERICII.	9
II. <i>MYSTERIUM INIQUITATIS</i> .	
ISTORIA CA TAINĂ	33
ANEXE	61
Declarația lui Celestin V	63
Declarația lui Benedict XVI	65
Ticonius	69
Cea de-a două regulă	
Trupul bipartit al Domnului	69
Cea de-a șaptea regulă	
Diavolul și trupul său	77
Augustin de Hipona	89
<i>Despre Cetatea lui Dumnezeu</i>	
Cartea a XX-a, cap. 19	89
Bibliografie	97

CUVÂNT ÎNAINTE

Mysterium iniquitatis reia textul nepublicat al unei conferințe susținute la Freiburg (Elveția) pe 13 noiembrie 2012, cu ocazia decernării titlului de *doctor honoris causa* în teologie. Subiectele abordate cu acea ocazie se împletesc atât de bine cu încercarea ulterioară de a interpreta abdicarea lui Benedict XVI (*Misterul Bisericii*), încât nu mi s-a părut necesar să maschez alăturarea, intervenind asupra asonanțelor și repetițiilor. De fapt, ambele texte tratează aceeași problemă: semnificația politică atribuită temei mesianice a sfârșitului veacurilor, în ziua de azi și acum două mii de ani.

I
MISTERUL BISERICII

I

În aceste pagini vom încerca să înțelegem decizia papei Benedict XVI, integrând-o în contextul teologic și ecleziologic care îi este specific. Totuși, vom studia această decizie din perspectivă exemplară, adică vom vedea ce concluzii putem trage în urma analizei situației din democrațiile în care trăim.

Într-adevăr, sunt convins că, prin „marea abdicare“, Benedict XVI nu a dat dovadă de lașitate – după cum l-ar fi acuzat Dante pe Celestin V, conform unei tradiții exegetice deloc sigure –, ci de un curaj care astăzi capătă o semnificație și o valoare exemplare. Deși, în parte, vor fi fost neîndoielnic reale, rațiunile invocate de pontif pentru a-și motiva decizia nu pot justifica nici cum acest gest cu o semnificație aparte în istoria Bisericii. Ne vom da seama de cât de important

este acesta dacă ne vom aminti că, pe 4 iulie 2009, Benedict XVI depusese pe mormântul lui Celestin V, la Sulmona, paliumul primit în momentul învestiturii, ca dovadă că hotărârea fusese cumpănită. Celestin V își justificase abdicarea folosind aproape aceleași cuvinte ca Benedict XVI, vorbind de „nevolnicia trupului“ (*debilitas corporis*; Benedict XVI a invocat o slăbire a „puterii trupesti“, *vigor corporis*) și de „slăbiciunea personală“ (*infirmetas personae*); însă aflăm chiar din izvoarele vechi că adevăratul motiv trebuie căutat în indignarea sa față de „înșelătoriile și simonia de la curtea papală“.

De ce, astăzi, această decizie ni se pare exemplară? Pentru că trage un puternic semnal de alarmă asupra deosebirii dintre două principii fundamentale ale tradiției noastre etice și politice, de care societățile noastre par să nu mai fie deloc conștiente: legitimitatea și legalitatea. Criza prin care trece societatea noastră este atât de profundă și gravă tocmai pentru că nu este pusă la îndoială doar *legalitatea* instituțiilor, ci și *legitimitatea* lor, nu doar, așa cum se tot spune mult prea adesea, regulile și modalitățile prin care se exercită puterea, ci însuși principiul pe care se bazează și prin care se legitimează puterea.

Astăzi, puterile și instituțiile nu sunt delegitate din cauză că ar fi intrat în ilegalitate; dimpotrivă, este adevărată mai curând afirmația contrară: anume că ilegalitatea este atât de răspândită și de generalizată din pricina faptului că instituțiile nu mai sunt deloc conștiente de legitimitatea lor. Iată de ce este inutil să credem că putem înfrunța criza societăților noastre prin acțiunea puterii judecătorești, necesară fără doar și poate; o criză care afectează legitimitatea nu poate fi rezolvată exclusiv pe plan juridic. Dimpotrivă, printr-un exces de legalitate formală, hipertrofia dreptului, care pretinde să legifereze orice, trădează pierderea oricărei legitimități esențiale. Încercarea prin care modernitatea vrea să suprapună legalitatea și legitimitatea, străduindu-se să asigure prin dreptul pozitiv legitimitatea unei puteri, este cu totul insuficientă, după cum o dovedește și procesul de degradare de nestăvilit în care au intrat instituțiile noastre democratice. Instituțiile unei societăți rămân în viață doar dacă ambele principii (care, în tradiția noastră, au primit denumirile de drept natural și drept pozitiv, de putere spirituală și putere temporală, sau, în Roma antică, de *auctoritas* și *potestas*) dăinuie

și acționează în instituții fără a pretinde vreodată să coincidă.

2

Ori de câte ori invocăm deosebirea dintre legitimitate și legalitate trebuie să precizăm că prin asta nu vrem să spunem, potrivit unei tradiții care definește așa-zisa gândire reacționară, că legitimitatea ar fi un principiu esențial superior din punct de vedere ierarhic, a cărui legalitate juridică și politică n-ar fi decât un epifenomen sau un efect. Dimpotrivă, vrem să spunem că legitimitatea și legalitatea sunt cele două fațete ale aceluiași mecanism politic; nu doar că acestea nu trebuie niciodată suprapuse una peste cealaltă, ci trebuie să rămână mereu într-un fel sau altul active pentru ca mecanismul să poată funcționa. Dacă Biserica revendică o putere spirituală căreia puterea temporală a Imperiului sau a statelor ar trebui să i se supună, cum s-a întâmplat în Europa medievală, sau dacă, precum în statele totalitare din secolul XX, legitimitatea pretinde să se descotorosească de legalitate, atunci mecanismul politic merge în gol, adesea cu rezultate letale; dacă, pe de altă parte, principiul

legitimant al suveranității poporului se reduce la episodul electoral și este pus în practică prin reguli procedurale prestabilite pe cale juridică, așa cum s-a întâmplat în democrațiile moderne, legitimitatea riscă să se piardă în legalitate, iar mecanismul politic tot paralizat este.

De aceea gestul lui Benedict XVI ni se pare atât de important! Acest om, șeful unei instituții care se mândrește cu cel mai vechi și mai însemnat titlu de legitimitate, a pus în discuție prin gestul său însăși semnificația acestui titlu. În fața unei administrații pontificale ce urmărește cu încăpățănare țelurile economiei și ale puterii lumești, uitându-și complet legitimitatea, Benedict XVI a ales să se folosească doar de puterea spirituală, în singurul mod care i s-a părut posibil, anume renunțând la a exercita funcția de vicar al lui Hristos. Astfel, au fost puse în discuție fundamentele Bisericii înseși.

3

Pentru a înțelege mai bine gestul lui Benedict XVI se impune să-l integrăm în contextul teologic, singurul care ne permite să-l cântărim așa